

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Några frustrerade tankar om ett krig

Pirjatanniemi, Elina

Published in:
Vasabladet

Published: 10/07/2022

Document Version
Accepted author manuscript

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Pirjatanniemi, E. (2022). Några frustrerade tankar om ett krig. *Vasabladet*. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023020926416>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Några frustrerade tankar om ett krig

Under natten mellan 23 och 24 februari 2022 sov jag dåligt. Jag vaknade vid femtiden och tog som vanligt en snabb titt på Twitter. Ryssland hade anfallit Ukraina.

Jag är född på 1960-talet. Därmed var ett krig ett av barndomens värsta skräckscenarier. Ett kärnvapenkrig var det värsta tänkbara, det skulle vara slutet på allt. Med åren förbyttes hotbilderna till andra sorger. Ett faktum är dock att som finländare har jag inte behövt vara rädd för krig.

När läget i Ukraina intensifierades kände jag för första gången i vuxen ålder ren och skär rädsla för Ryssland. Så här gör de med sitt brödrafolk, vad kan de tänkas göra med oss andra? Jag satt i studentrestaurangen och såg alla dessa unga män och kvinnor. Om ett krig bröt ut, skulle deras framtidsdrömmar krossas. De här fantastiska ungdomarna skall ju utbilda sig och lösa alla de utmaningar som mänskligheten står inför. De ska ta itu med klimatkrisen. De ska navigera oss till en ny digital livsstil. De ska väl inte behöva offra sina liv för att försvara fosterlandet?

För en forskare med insyn i folkrätt fick kriget fort även en professionell dimension. När ett krig börjar, gör krigets lagar entré. Folkrätten förbjuder anfallskrig, men tillåter individuellt och kollektivt självförsvar. Den här rättsordningen som reglerar de mellanstatliga förhållandena utgår med andra ord från att krigföring är en möjlig realitet. Den internationella humanitära rätten innehåller regler om hur man får kriga, vem man får skada och hur man bör hantera sårade och krigsfångar. Regelverket är såväl etablerat som omfattande.

De här reglerna är det sista halmstrået mänskligheten kan ty sig till när politik samt diplomati misslyckas och det råa våldet tar över. Ur folkrättens perspektiv har det varit speciellt problematiskt att följa hur Ryssland så flagrant struntar i de gemensamt överenskomna normerna. Vissa stater bryter mot folkrätten när det passar dem, det är i och för sig ingenting nytt. Rysslands handlingar och retorik har dock färgats av en ny typ av likgiltighet. Det känns som om de knappt försöker försvara sina aktioner i ljuset av de folkrättsliga normerna. Ibland hör vi förstås utrikesminister Lavrov förklara hur det svarta egentligen är vitt. Man blir häpen inför hans lögnaktiga cynism.

Vi får återigen erfarra att den gamla sanningen består: krigets första offer är sanningen. Det är svårt för en utomstående att avgöra vad som riktigt pågår. Vissa händelser är dock redan relativt väl verifierade. Vi till exempel vet att otaliga civila mål har attackerats och vi vet att ryska soldater har våldtagit civila. Vi har sett vanliga ukrainare ligga döda på gatorna, avrättade med bakbundna händer. Vi har bevittnat skoningslöst, brutalt dödande och förstörande.

Rysslands ledning har även hotat med kärnvapen, såsom den apokalyptiska förstörelse som följer av storskalig användning av konventionella vapen inte skulle vara skadlig nog.

Hur allt det här ska bedömas juridiskt återstår att se. De gärningar som beskrivits i media kan uppfylla brottsrekvisiten i krigsbrott och brott mot mänskligheten och det har även talats om folkmord. Internationella brottmålsdomstolens åklagare har startat en utredning om Rysslands agerande i Ukraina. Utöver de bevisningsproblem som alltid aktualiseras vid brottmål finns det även ett praktiskt bekymmer: de brottsmisstänkta borde häktas för att kunna ställas inför rätta. En nationell process någonstans kunde vara en annan möjlighet, eftersom staterna har universell jurisdiktion över den här typen av allvarliga krigsförbrytelser. Även då borde de misstänkta givetvis gripas först.

Förenta nationernas (FN) säkerhetsråd är ganska långt lamslaget, eftersom Ryssland är en av de permanenta medlemmarna i rådet och stoppar alla relevanta aktioner med sin vetorätt. FN betalar dyrt för sitt gjutningsfel. Jag kan förstå dem som anser att den folkrättsliga rättsordningen ingenting är värt. Samtidigt finns det skäl att minnas att de flesta stater följer de flesta av folkrättens normer den största delen av tiden.

Europeiska unionen (EU) har kraftfullt försvarat den folkrättsliga rättsordningen och stått vid Ukrainas sida. Det finns många som anser att EU borde göra ännu mera. EU står inför en svår balansgång. Hur mycket kan man hjälpa utan att konflikten eskalerar? Samma resonemang gäller USA. Den västliga militärmakten måste noga avväga sin inblandning, för ingen vill ha ett tredje världskrig. Det är dessvärre svårt att se någon snabb utväg ur den här konflikten.

Ett krig skapar flyktingar. Enligt FN:s senaste statistik har cirka 5.5 miljoner ukrainare lämnat landet. Internflyktingarnas antal estimeras vara 7.1 miljoner. EU har reagerat fort och aktiverat för första gången direktivet för tillfälligt skydd. Systemet är byggt för att effektivt hantera massiv tillströmning av utländska medborgare till EU. Orsaken till att människorna inte kan återvända till sina länder kan bero på krig, våld eller kränkningar av mänskliga rättigheter. Genom direktivet införs ett omedelbart och tillfälligt skydd för de fördrivna personerna utan att de behöver bevisa att de är offer för den typen av individuell förföljelse som är fallet i fråga om asyl.

Solidariteten som har visats gentemot ukrainare på flykt har varit enorm. Närheten till konflikten hjälper oss att förstå människornas misär. Vår reaktion inför andra krig och konflikter har inte varit lika förstående. Vi har inte engagerat oss lika ivrigt för att ge skydd för syrier, afghaner eller eritreaner. Hur man än svänger på det här verkar det som om vårt humanitära engagemang gör en viss skillnad mellan folk och folk.

Flyktingfrågor får lätt en säkerhetspolitisk dimension. Den akuta diskussionen om de så kallade hybrida hoten visar det här tydligt. Det finns en oro att Ryssland bestämmer sig att öka trycket mot sina grannar genom att slussa stora mängder flyktingar till gränserna. Metoden har testats på sistone av Rysslands trogna bundsförvant, Vitryssland. Det är ett djävulskt sätt att agera. Människor som är på flykt lockas med tomma löften, eller tvingas rent fysiskt till gränsen, och förvandlas sedan till instrument i en stats maktspele. Avsikten är dels att skapa fullt kaos vid gränsen, dels att testa i vilken mån EU-länder klarar av att leva upp till sina flyktingrättsliga förpliktelser när det riktigt gäller. Frågor som uppstår är huruvida det är möjligt att stänga gränsen helt, eller koncentrera asylansökningarna till en plats, i samband med en så kallad hybridattack.

Det är lätt att kräva att gränserna helt ska stängas när man inte behöver tänka på det följandet steget. Om människornas asylansökningar inte ska behandlas, hur är det tänkt att vi ska agera? Ska vi låta människorna dö vid gränsen? Det är överhuvudtaget väldigt lätt att ropa att de folkrättsliga förpliktelserna ska lämnas åt sidan om Finlands egenintressen så kräver, men världen är inte så enkel.

Krigets destruktiva verkningar når längre än missilerna. Vi här i Finland påverkas av dem också, må vara att vi just nu är i trygghet. Vi har förmodligen sett bara glimten av de negativa ekonomiska följderna. Det finns en risk att debattklimatet blir ännu mer polariserat. De enkla lösningarnas och hårda tagens retorik får ännu starkare fotfäste. I ett sådant klimat blir det en

sann utmaning att tala om människovärdet, mänskliga rättigheter och gemensam europeisk värdegrund.

Att få leva i fred är ett stort privilegium som innebär en moralisk förpliktelse att stöda dem som upplever krigets fasor. Jag hoppas att vi orkar visa solidaritet mot Ukraina även om krigets konsekvenser börjar rubba även vår vardag. Jag hoppas också att vi har krafter att försvara den folkrättsliga rättsordningen fast vi ställs inför svåra avvägningar. För om vi inte längre gör det, har motparten vunnit en storslagen seger.